

D. Fritschii Manuale Juris Publ. *Joh. Jacobi Speideli* Speculum observatio-
num, quod pro continuatione operis
Besoldiani habetur. Item Actorum
publicorum collectores, ut *Goldastus* in
Politiciis imperialibus, *Lundorpius* in
Actis publicis &c. Plures nominare
hic nihil attinet. Si quis hos evolverit,
& cum viris in aula & legationibus
versatis commercium habuerit, pluriū
lectione carere poterit, praesertim usu
rerum accedente. confer *Sam. Rache-
lii* Otium Neomagiense, seu introdu-
ctionem in Jus Publ. German. & jam
laudati *J. G. Sulpicii* dissertat. de studio
Jur. Publ. anno 1688. excusam.

SECTIO IV.

CAP. I.

De Studio Philologico.

§. I.

Quidam *Philologiae* studium ita laxè
accipiunt, ut sub illo *Polymathiam*

D 5

(πολυ-

(πολυμάθεια) comprehendant. Nos ex trita loqvendi consvetudine, per Philologiam denotamus *partim* notitiam sermonis vel lingvarum eruditis usitarum; *partim* rerum variarum, quæ ad literas pertinent, scientiam. Itaque in duas partes *Philologia* dispesci potest; *una* circa artes sermonis formatrices, ut Grammaticam, Rhetoricam & Poëticam; *altera* circa historiam omnigenam rei literariæ occupatur.

§. 2.

Ars, quæ sermonem in quavis lingua formare docet, veteribus *Grammaticæ* dicitur. Quo nomine non vulgaris illa legendi scribendique ratio intelligenda est, quæ Grammatistice rectius dicitur; sed doctior illa loqvendi ars, quæ stylum perficit ac in sermone censendo occupatur; ut ille sit purus absque stribligine, nihilque habeat βάρβαρον, nihil σόλοικον. Ad quam multa autorum lectio & iudicium requiritur. Et, qui his pollet, Grammaticus, aut criticus vulgo audit.

§. 3.

§. 3.

Ad sermonis cujusque indolem noscendam, requiritur tum vocum singularum ἑρτολογηφια, etymologia & propria significatio. His enim ignoratis, rerum peritiam nemo consequetur accuratam, aut etiam mentem suam vocabulis idoneis alteri recte exponet. Quia non nisi per verba, utpote rerum symbola, sensa animi humani exprimi possunt. Atque hic opus est lexicis vel Commentariis Grammaticis. Quales apud Veteres inter Latinos composuerunt, *Varro de L. L. Verrius Flaccus de verborum significatione*, *Festus Pompejus*, qui Verrium in Epitomen redegit, multa simul refecans; *Gellius in Noct. Atticis*, *Priscianus*, *Cornelius Fronto* & similes. Confer *Voss. l. 1. de Arte Grammat. c. V. Scaligerum de causis Latine Linguae*. Ex Graecis praecipui sunt nominis, *Julius Pollux*, *Harpocration*, *Hesychius*, *Suidas*, *Autor Etymologici magni*, *Lexicon Varini Phavorini Camertis* &c.

§. 4.

§. 4.

Deinde his cognitis, structura vel *Syntaxis* noscenda est vocum connexarum, quæ in sermone adhiberi solent: ut illa sit pura & bonis ac probatis autoribus conveniens. Ad hanc vero puritatem dictionis judicandam, non satis est, regulas Grammaticæ didicisse; sed præterea etiam lectione & imitatione scriptorum classicorum opus est. Confer *Gerh. Joh. Vossii de imitatione cum oratoria, tum poëtica libellum.*

§. 5.

Ordo vero hic aliquis tenendus est: ita, ut alii scriptores commendentur pueris, alii adolescentibus, alii denique viris-juvenibus exercitatis: PVERIS post prima Grammaticæ elementa, colloquia familiaria, *Æsopi* aut *Phædri* fabulæ, & è Latinis *Terentius*, *Eutropius*, *Cornelius Nepos* vel *Justinus*: ADOLESCENTIBVS *Julius Cæsar*, *Suetonius*, *Cicero*, *Livius*, & ex Poëtis, *Ovidii* *Metamorphosis* & libri *Tristiû*, nec non *Virgilii* Poëmata proponantur.

tur. VIRIS Juvenibus exercitatis ad alios atqve alios deveniendum est scriptores, idqve eo ordine, ut ultimo legantur, qui plurimum à felici Augusti ævo recesserunt. vid. *Vossii Partition. Orator. l. IV. c. 1. §. 61.* & *Tanaqwilli Fabri Epistolam ad Claud. Sarravium senatorem Parisiensem.* quam infra §. 8. jungemus.

§. 6.

Sed cum Latinæ lingvæ conjungenda sit *Græca*; similem ordinem & in hujus studij observare oportet; ut à facilibus incipientes progrediamur ad difficiliora. Faciliores autem censentur libri N. T. inprimis *Evangelium secundum Lucam*, itemqve *Acta Apostolica*: deinde *Dialogi* faciliores *Luciani* nihil moribus noxium habentes: Postea carmina *Pythagoræ*, *Hesiodi*, & *Isocratis* orationes: Tandem *Herodotus*, *Xenophon*, *Thucydides* & *Demosthenes*. *Homerus* ultimo loco legi potest. Sed infra peculiari capite scriptores Græcos recensēbimus. Ceterum in utriusque

lingvæ studio non sufficit assidua bonorum scriptorum lectio, sed requiritur etiam imitatio, de qua *Sebastianus Foxius Morzilius Hispalensis*, *Vossius* de *imitatione* l. c. *Schefferus* de *stylo & Gymnasio styli*, seu de vario scribendi Exercitio, *Bœclernus* in *Dissertat. de comparanda Lat. lingvæ facultate*, &, quem primo loco nominare debebam, *Morhofius*, vir longe doctissimus, *Polyhist. litter. libr. II. c. IX. p. 423.* seq. docent.

§. 7.

Philologi, qui purum latinitatis sermonem commendant, tres scriptorum latinorum *ætates* constituunt: *Primam* vocant *auream*, in qua *M. Tullius Cicero* primas merito quidem suo fert; cui æquales fuerunt *C. Jul. Cæsar*, *Crisp. Salustius*, *Vellejus Paternulus*, *Cornelius Nepos*, *Livius*, *Vitruvius*. Ex *Poëtis* illi annumerantur, *Virgilius*, *Honatius*, *Catullus*, *Tibullus*, *Propertius* & *Ovidius*; Qui a *Syllano* tempore ad usque *Octaviani Augusti* obitum vixere. Unde & *ætas*

DE STUDIO PHILOLOGICO. 87

ætas hæc *Seculum Augusteum* appellari solet. *Secunda* dicitur *argentea*, & ab Augusti excessu, ad tempora Antonini Pii imperatoris extenditur. Huc referuntur *Cornelius Celsus*, medicus celebris, *Valerius Maximus*, *Pomponius Melæ*, *Geographus*, *Marcus Seneca*, & alter *Lucius Seneca*, *Columella* scriptor rei rusticanæ, *Plinius Major* hist. nat. scriptor, *Fabius Quintilianus* Rhetor, *Quintus Curtius*, *Julius Frontinus*, *Plinius Secundus*, *Corn. Tacitus*, *Svetonius Tranquillus*, *L. Annæus Florus*, *A. Gellius*, *Justinus historicus*. Inter Poëtas, *Phædrus*, Augusti libertus, fabularum scriptor elegantissimus, *Seneca Tragicus*, *A. Persius Flaccus*, *M. Annæus Lucanus*, *Silius Italicus*, *Valerius Flaccus*, *Papirius Statius*, *Juvenalis* & *Valerius Martialis*, Satyrici. *Tertia* ætas Latini sermonis appellatur *Ærea*, in qua primum nominari meretur *Apulejus Afer*, Philosophus Platonicus, *Julius Hyginus*, Mythologus, *Ulpianus* & *Papinianus* Jcti, *Solinus*

Solinus Polyhistor; ex Christianis, Tertullianus Afer, Minutius Felix, Cyprianus, Censorinus, Spartianus, Vulcatius Gallicanus, Julius Capitolinus, Aelius Lampridius, Flavius Vopiscus, Trebellius Pollio, (quos sex scriptores, uno fasciculo conjunctos ediderunt Casaubonus, Salmasius & Schrevelius:) Arnobius Afer, Lactantius, Julius Firmicus, Aurelius Victor. Huc referuntur Panegyristæ, Mamertinus, Nazarius, Eumenius & Latinus Pacatus: it. Eutropius, Sextus Rufus, Ammianus Marcellinus, Macrobius, Vegetius, Aurelius Symmachus, Julius Obsequens, & scriptores Christiani, qui seculo quarto claruerunt. De quibus C. Scoppius consultat. de Scholarum & Studiorum ratione consult. secund. Vossius in præfat. ad Lectorem libr. de vitis Sermon. Borrichius de variis L. L. atatibus, & clarissimus mihiqve amicissimus vir, Christophorus Cellarius, in Prolegomenis curarum posteriorum de Barbarismis & Idiotismis Sermōnis latini, legi merentur.

§. 8.

§. 8.

Qvi puritati Latini sermonis student, eos ad imitandū sibi proponant, qvi sub prioribus duabus ætatibus maximè flourerunt. Nam elapsis illis temporibus, Latinitas pura varie contaminari, & tandem barbaris gentibus imperium Romanum invadentibus, propemodum expirare cœpit. Quare pro cujusque scopo, pauci ex Augusteo seculo ad imitandum eligi merentur; v. g. ad usum sermonis familiaris *Terentius*; ad orationem elaborandam *Cicero*; ad historię stylum, *Julius Cæsar* vel *Cornelius Nepos* aut *Livius*; ad artem disputandi, *Cicero de offic. & question. Tusculan.* Ad poëticum stylum efformandum, *Virgilius* & *Ovidius*, vel *Claudianus*; ad stylum Epistolarem formandum *Ciceronis* aut *Plinii Secundi Epistola*, legantur. Qvi vero se scholæ præparant, illi & reliquos supra nominatos scriptores evolvere, (certo tamen ordine servato,) debent. Ast quibus alia studia excolere propo-

propositum est, pauciores sufficiunt, ut ad superiorum, quas vocant, Facultatum gradus contendere possint. Universam puerorum & adolescentum in utraque lingua & Philologia institutionem ostendit *Rolandus Maresius* in *Epist. Phil. P. II. Ep. 29. & 30.* quas, ante hos quatuor annos, recudi hic Lipsiæ curavimus.

§. 9.

Studium utriusque lingvæ bonam nobis primæ ætatis partem absumit; quod olim necesse non erat: præsertim in Græcia, ubi linguam patriam, qua artes omnes, ac Philosophia ipsa tradebatur, pene cum lacte hauriebant; eaque de causa citius ad fastigium eruditionis & humanæ sapientiæ enitebantur, quam nos hodie, qui in discendæ Latinæ lingvæ studio multos annos insumere solemus. Sed breviori tempore ejus facultatem consequi daretur, si recta & brevior via discantibus ab idoneis monstraretur magistris. Talem præit lauda-

laudatus *Maresius* Epistola XXIX. jam citata. Qua in parte Magistratus etiam cura poscitur, cujus autoritate veterum magistrorum methodus docendi emendetur. Vid. *Morhofii Polybistor. litt. libr. II. c. 2.* Facit huc Epistola *Tanaqvilli Fabri* ad *Cl. Sarravianum* Senatorem Parisiensem anno 1651. exarata, quæ *Sarravianis* subjuncta legitur, & ita habet.

Quid causa sit, Sarravi clarissime, cur, cum infinita prope puerorum multitudo quotiæ literarum professoribus in disciplinam tradatur, tam paucos tamen reperias, qui vel mediocrem aliquam illorum cognitionem post incredibilem & temporis & pecuniæ jacturam assequantur? Scio esse perquam plurimos, qui præpropere parentum studia, nimiamque pervicaciam accusent, qui videlicet à Scholarum moderatoribus ea impetrant, quæ & ipsis damnosa sunt & liberis perniciofa. Ubi enim admissi in eum ordinem pueri fuerunt, quem sua sibi imbecillitate

cillicite atqve imperitia præcluserant,
 quid quæso, aliud par est expectari,
 quam certissimam studiorum calamita-
 tem? sed alii altius repetentes, totum
 hoc negotium $\pi\lambda\alpha\tau\omicron\nu\kappa\acute{\iota}\omega\tau\epsilon\rho\nu\ \text{Ἰσωρῆσιν}$.
 Delectum enim ingeniorum, rem & pri-
 vatim & publicè satutzrem, haberi vel-
 lent; quod patrum nostrorum memoria
 ab egregio scriptore tentatum vidimus,
 irrito conatu. Neque adeò mirum; iis
 enim opus esset principibus, qui ut digni-
 tate, ita & sapientia & rerum præclara-
 rum cognitione cæteris præstarent homi-
 nibus. Quamobrem hujusmodi delectum
 optes facilius, quam habeas. Alii verò
 superciliosi, sed timidiore paullo atqve
 inertiores, corruptos seculi mores que-
 runtur, veteris disciplina neglectum de-
 plorant. Alii porro corruisse literarum
 studia prædicant, quod illi, quibus impe-
 ria & Respubl. administrantur, has ar-
 tes fere plerumque aspernantur. Verum
 si malum adeo multiplex & varium
 scrutari lubeat, ejusque causas omnes in-
 vesti-

vestigare paremus, tempus nos, uti existi-
 mo, quam res, maturius desereret. Quid
 enim quæso de indiligentia atque imperi-
 tia plerorumque omnium dicere debe-
 mus, quos erudiendæ puerorum atque
 adolescentum ætati præesse videmus?
 Quam paucos reperias, qui literas recte
 atque liberaliter tractent? Quid, quod
 eorum plerique nihil aliud sibi vi dentur
 querere, quam ut inconsultis possint gra-
 tificari parentibus? Quid quod viam il-
 lam planè ignorant, qua majores nostros
 ad æternæ famæ claritudinem pervenisse
 videmus? Quenam illa sit fortasse roges,
 vir clarissime; nulla certè alia, quam
 veterum scriptorum accurata lectio. Ea
 Budaos, & Scaligeros: Ea Turnebos,
 Passeratios & tot ingentia nomina edi-
 dit; Et absque ea sit, malim equidem,
 liberos meos opiliones esse, & merum rus,
 quam iis literis dare operam, quas hodie
 doceri videmus. Itaque adèd, si mihi
 sententiæ jus in re tam gravis
 momenti esset, sic censerem: Debere

nos

nos a fabellis seu Apologis auspicari, statim atque primulis lingvæ Latinæ Elementis informati pueri sint; cœperintq; sentire, quid sit compositio; idque dico sapientissimorum virorum, totiusque antiquitatis auctoritate adductus. Ea autem res fiet maxime, ut teneros puerorum mores & adhuc ἐναργῆς mollire & subigere queas facilius: idque ubi rite factum fuerit, & virtutis in iis quædam οὐκ ἀργῆς. Quia cœperit apparere, tum porro pergendum erit alacrius, neque in his fabellis amplius immorandum, sed exemplis ea crunt confirmanda atq; illustranda, quæ legendis Apologis fuerunt tradita. Id autem, uti opinor, perfici non potest commodius, quam si brevissimos quosque historicos perlegemus, eosque potissimum, qui res a primis Græciæ & urbis Romanæ temporibus perscripserunt. Et quoniam absque Terrarum, Maris, Montium Fluminumque descriptione, non est, ut quisquam ad veterum librorum, quibus omnis liberalis scientia atq;

humana

humanitas continetur, cognitionem possit pervenire; maximum operae pretium fore judico, si scriptor aliquis pueris tradatur, qui illa omnia, si minus eis τὸ λεπτομερὲς καὶ δι' ἀκρίβειας, ἀλλὰ τὸ πῶς, ut ajunt, doceat. Ea autem omnia, quinam e veteribus praestiterint rectius, quàm Phædrus, Apollodorus, Eutropius, Cornelius Nepos & Pomponius Mela? Qui libelli intra unius anni curriculum, si quæ modo adhibita diligentia fuerit, nullo poterunt negotio perlegi. Quod ubi effectum fuerit, quàm læta segetis spes in annum sequentem erit? Quam facile fuerit, Sallustium, Suetonium, Ovidii Metamorphosin & Fastos legere tam feliciter institutis. Tertio autem anno, quis, nisi inertissimus, neget legi perquam facile posse, Terentium, Virgilium, Horatium? Tam id equidem scio perfici posse, quam me scio vivere; re enim ipsa expertus dico: qui amicis aliquot anno superiori per hibernos Ἰπιδόπιδας Terentium, Horatium, Lucretium,

tium, Juvenalemque iterata lectione explicaverim; cum tamen à literarum humaniorum cognitione & illa *ωεγραιδεΐα*, quam in primo & sequenti anno constituumus, essent imparati; ideoque longe plus temporis in explicatione ponendum fuisse vides, vir clariss. ac multo plura legi potuisse, si ipsis ea adfuissent subsidia, quæ primis annis sibi parare debuerant. Tot igitur & tanta si intra triennium absoluta fuerint, quis anno sequenti Ciceronem atque Homerum non facile legerit? Nisi quod (vera enim fateri cum summo nostro dolore necesse est) ubi ad eam studiorum partem ventum est, quam vulgus (jam dudum enim verarum vocabula amisimus) Philosophiã vocare solet, grave piaculum esse dicunt Magistri, libros meliores primo tantum digitulo attingi a discipulis; Quorsum enim inquirunt, Philosophiæ majestatem, puerilium literarum nugis & Grammaticæ quisquiliis (videlicet libri principes quisquiliæ sunt) attaminari deceat?

Recte

Recte sane, & ut in illo hominum genere dignum est, qui postquam insulsam barbariem bene ac fideliter combiberunt, novi repente Thales prodeunt. Quidni enim? postquam per integrum biennium ea didicerunt, quæ sibi comparaverant; gypsati & palliolati in publicum procedunt, utique tria aut quatuor δύσῃνα ῥημάτια, postquam vix atque agrè balbutierunt, librorum eis omnium arcana ex templo referantur, illarumque omnium artium, quæ libero homine dignæ sunt, profitendarum facultas datur. Atque utinam tam eis facile esset doctis fieri, quam imprudentibus licet. Ne illa μαμμυαὶς τῶν ἐπιθεορῆα non esset, quam hodie passim videmus; tot pulpitorum crepitacula occurrunt, tot mundi cymbala, tot seculi incommoda, tot pestes aurium. Hinc itaque est, quod cum certorum fortasse hominum offensione dicere soleo (τί γδ' αὖ γενναίαις τῶν ἀξιώτερον, ἢ ἀληθεύεισθαι;) dicere, inquam, soleo, clarissime Serravi, ita comparatum esse

E

totuna

totum illud studiorum genus, ut quo quis-
 que in eo perfectior est atque consumma-
 tior, eo sit incommodior omnibus atque
 molestior. At utinam Patrum nostro-
 rum, qui fœdam hanc & inhumanam
 studiorum rationem mutare tam feliciter
 tentaverant, vestigiis insisteremus! Haud
 dubium quidem est, quin deterso situ &
 squalore humaniores literæ excitaretur;
 Et Nobilitas nostra illarum ornamenta
 & cultum tam quæreret studiose, quam
 hodie obstinate aspernatur. Neque sane
 injuria; iis enim literis, quæ hodie tra-
 duntur, quid quæso, agrestius, quid mi-
 nus utile? Quid dediscendum maturius,
 si tibi cum viris liberali præditis ingenio
 sit agendum? verum nescio, quomodo
 altius processu & liberius paullo, dum me
 tanta corruptela piget pudetque; cui re-
 medium si poterit unquam fieri, vel ea
 via & ratione fiat necesse est, quam modò
 commemorabam, vel nulla, &c.

§. 10.

Referunt huc aliqui etiam Criticam,
 cujus

cujus officium est, libros castigare, mendas, quæ inoleverunt, tollere, eosque integritati suæ restituere. Nam multi codices veterum scriptorum partim librariorum ignorantia aut incuria, partim blattis & tineis arrosi aut carie, in profunda monachorum barbarie corrupti fuerunt. Hos ergo a mendis purgare & corrigere munus critici est. Quod, cum præter variam & multiplicem doctrinam, judicium & acumen mentis haud vulgare requirat, nos laudatum *Rolandum Maresium Epist. Philolog. libr. 1. Epist. 17.* secuti, nolumus svadere, ut adolescentes huic studio incumbant; ne tempus, quod aliis studiis & quidem magis utilibus debetur, perdant. Præsertim cum post depulsam barbariem, a duobus seculis in omni scientiarum genere, libri satis egregie emendati prodierint; ut nihil desideretur, quam ut ita typis exscripti, nocturna diurnaque manu, ab adolescentibus humanitatis Studiosis evolvan-

tur. Abusum Critices *Poiretus* l. III. de *Erudit.* p. 336. seqv. recte notavit. *Faciunt sane id critici*, inquit, *quando divinis operibus tum naturalibus, tum supernaturalibus susque deque habitis & neglectis, cassa, vanaque quorundam opera præponunt. In quibus ubi progressus illos suos plusculum extendisse videntur, tum vero rem maximi momenti sese præstitisse sibi persuadent, atque imaginariis suis thesauris triumphant. Conf. tamen, si placet, Theaurum Criticum Gruteri, Francof. 1602. publicatum, & C. Barthii Adversaria.*

CAP. II.

De Altera parte Philologiæ,
quæ dicitur Historica.

S. I.

Historicen ab historia differre, *Vossius de arte Hist. cap. IV.* docuit. Illa est ars, quæ historiam scribere docet: Hæc est rei gestæ expositio. Vel ut laudatus *Vossius* definit: *Cognitio re-*

rur

rum singularium, quarum memoriam conservari utile sit ad bene beateque vivendum.

§. 2.

Nos hic ita laxè accipimus historiarum studium, ut sub eo nomine etiam antiquitates, ritus, gentium mores ac jus antiquum complectamur. Quin & fabularum notitia huc referri potest; quæ ad similitudinem historiæ fingi & narrari solent. Quemadmodum & veræ historiæ sub involucris fabularum, quæ Romanenses audiunt, describuntur. v. *Huetii libr. de Fabulis Romanens.*

§. 3.

Historia quæ generis vicem quasi sustinet, ratione materiæ, quam tractat, dividitur in *Sacram, civilem, naturalem & litterariam.*

§. 4.

Sacra, iterum vel est *divina* sive divinitus inspirata; ut, quam Moses, Prophetæ, Evangelistæ & Apostoli exararunt; vel *humana*, quæ de rebus Eccle-

fiæ a viris Ecclesiasticis perscripta est, ac ratione argumenti in *Judaicam & Christianam* dispescitur. Illa ex Josepho & Philone; hæc ex scriptoribus Christianis, quos alibi recensuimus, peti potest.

S. 5.

Historia civilis ab argumento, quod tractat, cognominatur. Hanc Baconus de Verulamio distingvit in *Antiquitates, memorias & justam historiam*, quam alii *pragmaticam* appellant.

S. 6.

Antiquitates sunt reliquæ antiqui temporis, aut fragmenta, ut fasti, tituli, monumenta, numismata, nomina propria, proverbia &c. Huc pertinent scriptores rei nummarie, & qui inscriptiones veterum Græcorum & Romanorum præcipue collegerunt. Illos ex illustris viri Dn. Ezech. Spanhemii libro elegantissimo de *Præstantia & usu Numismatum Antiquorum*; hos ex Gruteri, Reinesii & aliorum *inscriptionibus* cognoscere licet. *Memoria* sunt delineata

delineamenta historiae legitimae; ut epitomae & commentarii, quibus actiones & res gestae cum eventu breviter traduntur, omissis occasionebus, consiliis, orationibus ac similibus.

§. 7.

Iusta historia civilis, quae & *pragmatica* audit, in expositione rerum, addit personarum characterem, consiliorum rationes & causas, praetextus, imperii arcana & eventus. Talem *Thucydides*, *Livius*, *Sallustius*, *Cornelius Tacitus*; ex recentioribus *Gvicciardinus*, *Sleidanus*, *Thuanus* & *Pufendorfius* condiderunt.

§. 8.

A qua non multum differunt *Annales*, qui portionem temporis completuntur, quorum exemplum *Tacitus* dedit; Vitae illustrium virorum, quales *Plutarchus* exhibet; item Relationes actionum singularium, sed illustrium, v. g. Expediatio Cyri a *Xenophonte* descripta; & similes in recenti historia passim obviae.

§. 9.

Historia naturalis naturas rerum earumque vires, operationes & effecta exponit; ut *Aristoteles* de Natura Animalium, *Theophrastus* de Plantis, *Plinius* in historia naturali, de variis corporum naturalium virtutibus & effectis; ex recentioribus *Gesnerus* de Animalibus, *Bochartus* in Hierozoico, & alii, quos alio in loco tetigimus.

§. 10.

Historia litteraria, de viris doctis, eorum placitis, sectis, scriptis, artium & scientiarum ortu, progressu, incrementis & decrementis agit. Talem, *Laërtio* teste, *Xenophon* primum scripsit, sed quæ non amplius extat. Extant vero *Diogenes Laërtius* & *Eunapius* de vit. Philosoph. *Philostratus Lemnius* de vita *Tyanæi*, *Hesychius Illustris*, *Suidas*. E Latinis *Cicero* de claris Oratoribus, *Svetonius* de illustrib. Grammaticis, Rhetoribus & aliquot Poëtis. E junioribus huc pertinent *Polydorus Virgilius*, *Lilius*

lius Gyraldus de Poëtis; Vossius de Historicis & Poëtis Græcis & Latinis: Borrichius de Poëtis, Georgius Hornius in Hist. Philosoph. Vossius de Sectis Philosoph. Confer Morhof I laudati Polyhist. lit. l. 1. c. 2. & 16.

S. II.

Huc referri possunt, qui de illustribus Ecclesiæ viris scripsere; ut *Hieronymus, Gennadius Masfiliensis, Isidorus Hispalensis, Hildephonsus Toletanus, Sigebertus, Honorius Augustodunensis, & Henricus de Gandavo*; Ex recentioribus, *Bellarminus de Scriptor. Eccles. Possevinus in Biblioth. Philipp. Labbeus & alii*, quos in Historia Ecclesiast. allegavimus. Imo pertinent huc etiam Bibliothecarum & vitarum eruditorum virorum scriptores; ut *Gesnerus, Simlerus, Schottus, Draudius, Nic. Antonius, Trithemius, Pantaleo, Melchior Adami, Georgius Matthias Kœnigius, cl. Witte*, qui de vitis Theologorum, Jctorum & Philosophorum libros edidere; & nunquam

quam sine laude nominandus *Morbo-*
fius in Polyhistor. libr. 1. c. 16. 17. 18. 19.

S. 12.

Verum antequam progrediar, de *or-*
dine & usu historiae quaedam etiam an-
notanda veniunt. Quod igitur ordi-
nem attinet, auspicandum est a com-
pendio, quod tum notitiam generalem
rerum, tum seriem earum & connexio-
nem tradit. Tale est *Sulpitii Severi,*
Sleidani de IV. Monarchiis, Besoldi syn-
opsis, Chr. Cellarii Histor. Antiq. & si-
milium scriptorum, qui epitomas vel
tabulas historiarum reliquerunt.

S. 13.

Verum, ut in omni re gesta, de qua-
tuor potissimum *circumstantiis* quæri
solet: *Quando, & ubi* hoc vel illud fa-
ctum? *Quis* egerit? & tandem, *quale*
negotium sit, quod describitur? apparet
ex aliis doctrinis, hic velut subsidia hi-
storiæ legendæ peti debere. Illæ vero
sunt *Chronologica*, tempus rei gestæ de-
finiens; *Geographica*, locum delineans;
Genea-

Genealogica, personas describens; & *Philosophia civilis*, qualitatem rei gestæ, ex fundamentis ethicis & politicis determinans. Operæ igitur pretium fuerit, de his quatuor doctrinis, historiæ velut subsidiariis, quædam inferere.

CAP. III.

De Temporum divisione in
Historia utili.

§. I.

Temporum divisio, quæ ad ordinandam historiæ lectionem admodum necessaria, apud scriptores *varia* est. Poëtas omne mundi tempus in quatuor secula dividere, notum est. *Primum* vocant *aureum Seculum*, quod cum mundi exordio cœpit, & usque ad Saturnum regno exactum duravit. Christiani id de felicitate Protoplastorum in Paradiso interpretantur. *Secundum* dicitur *Seculum argenteum*, quod cum Saturno exacto incipit, & usque ad Jovem Belum, h. e. Nimrodum

dum porrigitur, quo agriculturam & artes omnes inventas fuisse, ajunt. Quod Christiani ex *cap. IV. Gen.* petunt fuisse putant. *Tertium* appellatur *aneum*, quod a Jove Belo, hoc est, Nimrodo, ad annum usque primum reditus Heraclidarum, computant. Christiani fictionis ansam ex *cap. X. Genes.* sumtam esse arbitrantur. *Quartum* ipsis audit *ferreum*, quod a reditu Heraclidarum in Peloponnesum, usque ad tempora, quibus illi vixere, duravit.

§. 2.

Varro, missis Poëtarum fabulis, omne ævum divisit in tria tempora: (1) in *ἀδηλον*, *obscurum*, quod cum mundi primordiis incipit, & ad diluvium Ogygium in Græcia notum, porrigitur. Dicitur *obscurum*, quia nihil eorum, quæ tum acta sunt, a profanis scriptoribus annotatum legitur. (2) In *μυθικόν* seu *fabulare*, quod a diluvio Ogygis, regis Thebanarum, cœpit & ad primam usque Olympiadem duravit. Nomen inde

DE TEMP. DIVIS. IN HIST. 109

de sortitum est, quod fabulis tum omnia involuta essent. (3) ἰσοεικόν, cum prima Olympiade cœpit, h. e. tempore Azariæ regis Judæ, CCV. Annis a morte Salomonis, quod tempora consequentia complectitur.

§. 3.

Alia divisio temporum mundi ex Thalmude adfertur, quam Eliæ, non Thesbitæ, sed Rabbino cuidam, qui tempore templi secundi vixerit, tribuunt. Is cum mundum sex mille annos duraturum credidisset, tres periodos velut vaticinans, fecit. Bis mille annis (dixit) inane: Bis mille annis lex: Bis mille annis tempus Messia. Vaticinii hujus interpretationem Matthæus Dresserus Isagog. Histor. part. 1. p. 4. & 5. exhibet. Nos illam, ceu allegorica ratione de sextiduo, quo mundus a Deo creatus est, nitentem, hic missam facimus.

§. 4.

Imo, omissis etiam aliis tempora distingvendi rationibus, ductu sacrae historiae,

storix, primum omne ævum, ab orbe condito, dispescere malumus in *ætatem antediluvianam*, & *postdiluvianam*: ILLA ab initio mundi, ad finem diluvii universalis, 1656. annos complectitur. Qui per decem Patriarcharum antediluvianorum ætates, quando primum facti sunt patres, ex cap. V. Genes. in hunc modum computari possunt:

1	Adamo quando vixerat annos 130. natus est Seth,	130
2	Sethus annum agens circiter 105. filium genuit Enos,	235
3	Enoso annum agenti 90. natus est Kainan,	325
4	Kainani annum agenti 70. na- tus est Mahalaleel,	395
5	Mahalaleeli, anno ætatis suæ 65. natus est Jared,	460
6	Jaredo anno ætatis suæ 162. natus est Enoch,	622
7	Enochus annum agens 65. fi- lium genuit Mathusalah,	687

8 Mathu-

DE TEMP. DIVIS. IN HIST. III

8	Mathusalacho anno ætatis 187. natus est Lamech,	874
9	Lamecho annum agenti 182 natus est Noah,	1056
10	Noachus agens ætatis annū 500. genuit Sem, Ham & Japheth,	1556
	Cum Noah annum ætatis 600. exegisset, incunte anno 601. primo anni na- turalis mense, Genes. VIII. 13. aquæ diluvii, post quā supra unum annum du- rasset, exsiccabantur.	

Quæ *Is. Vossius* de *ætate mundi ante-*
diluviani, ex autoritate LXX. interpre-
tum, in *Chronologia sua sacra* tradit,
G. Hornius, in *Dissert. de ætate mundi*,
& alii diluerunt.

§. 5.

Ætas postdiluviana iterum in *duas*
epochas, seu periodos majores distingvi
potest. *Una* est a fine diluvii, usque ad
nativitatem Christi: *altera* a nato Chri-
sto,

sto, usque ad presentem annum. Ultraque ordinis ac memoriae causa, in alias minores epochas, seu periodos dispecisci potest; ut secundum illas, res in orbe gestae ordinari vel disponi queant.

§. 6.

Prior illa, quae a fine diluvii, ad Christum natum computatur, octo continet minores epochas, seu intervalla insigniora numerandi annos. *Prima*, a fine diluvii incipit, ac ad natalem Isaaci haereditis Abrahamo promissi porrigitur, continens 452. annos; qui ex *cap. XI. Genes.* per decem aetates Patriarcharum postdiluvianorum, quando patres facti sunt, eo modo, quem *Thomas Lydiat*, in *Canonibus Chronolog. can. 2.* demonstrat, numerantur.

§. 7.

Secunda, a natali Isaaci, ad Israelitarum exitum ex Aegypto computata, annos 400. complectitur. Quod confirmatur ex ipsius Dei verbis ad Abrahamum *Gen. XV. 13. & Act. VII. 6.* dicentis,

centis, semen illius (quod in Isaaco vocabitur, *Genes. XXI. 12. & Rom. IX. 7.*) peregrinum fore in terra non sua, per tot annos servituti afflictionibusq; obnoxium. Huc spectant historiae de Isaaco, Jacobo, Josepho & Mose.

§. 8.

Tertia epocha, ab Israëlitarum exitu ex Aegypto, ad templum Dei Hierosolymæ a R. Salomone fundatum, annos completos 479. numerat: qui libr. *1. Reg. c. VI. v. 1.* designantur. Pertinent huc res Judicum & Regum Saulis, Davidis & Salomonis.

§. 9.

Quarta, a primis templi Salomoni fundamentis jactis incipit, ac ad initium Monarchiæ Babylonæ extenditur: Quod intervallum est 413. annorum: qui computandi sunt secundum annos regum Judæ posteriorum Davidis, prout in duobus libris Regum, & secundo Chronicorum designati extant. Hunc modum computandi *Eusebius & Hieronymus*

nymus in Chronicis secuti sunt : nisi quod secundum LXX. interpretes, Athaliae unum annum, Josiae itidem alterum, & Ammoni decem attribuunt plures, quam codices Hebraei.

§. 10.

Quinta, cum Monarchia Babylo-nica, seu imperio absoluto Nebucadnezaris incipit, & ad initum Cyri regimen porrigitur, continens LXX. annos, qui *Jerem. c. XXV. v. 11. & 12. & c. XXIX. v. 10.* exprimuntur. Pertinent huc res Nebucadnezaris & successorum ejus, cum historia captivitatis Judæorum.

§. 11.

Sexta, a Monarchia Persica, quæ cum Cyri dominatu incipit, & ad Darii Codomanni ultimi hujus monarchiæ regis cædem, & Babylonem ab Alexandro M. captam, annos 204. numerat. Sunt quidem inter Theologos & Chronologos, qui, dum ab imperii Cyri exordio, ad mortem & resurrectionem Christi, veri Messiae, 490. naturales annos (h. e. LXX.

e. LXX. annorum septimanas) numerant, Monarchiam Persicam tantum 130. annos durasse existimant. Enimvero hunc nodum erudite solvit jam dictus *Lydiatus Can. Chron. VII. p. 27. seqq.* Huc spectant res Cyri, Cambysis, Magni (quem *Herodotus* Smerdin vocat) Darii Hystaspidae, Xerxis, Artaxerxis Longimani, Xerxis secundi, Sogdiani, Darii Ochi sive Nothi, Artaxerxis Mnemonis, & Darii Codomanni ab Alexandro M. victi & exuti regno.

§. 12.

Septima cum imperio Macedonico, sive Græco inchoatur, annosque 282. complectitur: qui ab occupata per Alexandrum M. Babylone, in olympiadis 112. medio incipiunt; ubi Calippus Astronomus suæ 76. annorum periodi, epocham Ptolomæi *Almagesto* sæpe memoratam posuit; quæ finitur cum victoria Pharsalica, quam Julius Cæsar Olympiade 183. ineunte, contra Pompejum obtinuit. Huc pertinent res
Alexan-

Alexandri M. Ptolomæi, qui Lagi filius dicitur, Ptolomæi Philadelphi, Ptolomæi Evergetæ, Ptolomæi Philopatoris, Ptolomæi Epiphanis, Ptolomæi Philometoris, Ptolomæi Evergetis secundi, qui alias Phiscon appellatur, Ptolomæi Soteris sive Lathyri, Ptolomæi Dionysii, alias Auletæ dicti, Ptolomæi Minoris Cléopatræ fratris; & res Romanorum ante conditam monarchiam Romanam.

§. 13.

Octava incipit cum fundamentis monarchiæ a Julio Cæsare, post devictum Pompejum, jactis; & si ponas Julium Cæsarem fere annos IV. regnasse, & Christum anno imperii Augusti Cæsaris XLI. quo Ælius Lamia & Servilius Geminus erant consules, natum; complectitur 45. annos.

§. 14.

ALTERA jam sequitur EPOCHA MAJOR vel *Æra nativitatis Christi*, quæ & ipsa in plures periodos minores scinditur,

ditur, annosque 1690. complectitur.

§. 15.

Prima hujus periodus est a Christo nato, ad Constantini M. Imperium firmatum: quæ tria priora Christianismi secula continet, quibus religio Christiana longe lateque propagata & infestata fuit. Constantinus M. ad Christianam religionem conversus, multum immutavit faciem Romani imperii, Constantinopoli præsertim tanquam nova & altera Roma ædificata, sedeque imperii ibi constituta. Quæ res majestatem Romæ veteris paulatim imminuit, donec intervenientibus Gothicis invasionibus, in Augustulo denique imperium occidentale, anno Christi 475. extinctum est.

§. 16.

Secunda, quæ ab obitu Constantini M. ad divisionem imperii Romani a Theodosio M. factam, annos numerat, quartum fere seculum a Christo nato, complet.

§. 17.

§. 17.

Tertia periodus, cum imperio inter Arcadium Orientis, & Honorium occidentis Imperatores diviso incipit, ac usque ad Momyllum Augustulum, in quo imperium occidentis desit, porrigitur, annos circiter 80. complectens. Post memoratam illam divisionem, barbaris gentibus imperii provincias invadentibus, ipsa Roma anno Christi 410. per Alaricum Gothorum, & anno 455. per Genfericum Vandalorum Regem expugnata & direpta fuit.

§. 18.

Quarta, a Momyllo Augustulo inchoatur, & usque ad Carolum M. imperii in occidente instauratorem extenditur. Quod intervallum 325. annorum est, qui simul cum præcedentibus collecti efficiunt 800. annos. Hoc intervallo imperium occidentis vacavit. Licet enim aliqui nomen imperii conarentur recipere; fluxa tamen & improspera conata fuerunt. Interim seculo
VII.

VII. nondum adulto, Mahometica secta, humeris Saracenorum provecta invaluit, quæ imperatorum orientalium vim subinde labefactavit, donec seculo XV. medio, Constantinopoli expugnata, imperium Romanum plane extingveret.

§. 19.

Quinta, cum Caroli M. Imperio incipit, ac ad Henrici Aucupis, qui post Carolingorum ævum, anno circiter 920. in Germania rerum potitus est, porrigitur. Sub hac Epocha, magna rerum conversio in occidentis imperio contigit, imperio ad Germanos translato. De qua translatione peculiare libri extant. v. *Politica Imperialia Goldasti*.

§. 20.

Sexta, ab Henrici Aucupis regno, ad Rudolphi Habsburgici tempora, qui post magnum illud interregnum, anno post natum Christum 1273. electus fuit imperator, annos numerat. Incidit in
hanc

hanc periodum Pontificis Romani Monarchia seculo XI. ad fastigium perducta, quæ Cæsarum potestas valde infracta fuit. V. *Goldasti Monarch. imperii Rom.*

S. 21.

Septima, incipit a Rudolpho Habsburgico, Serenissimæ domus Austriacæ fundatore, & ad annum præsentem, quo Leopoldus, Imperator Augustissimus, regnat, extenditur. Qvi plura de characteribus & Canonibus Chronologicis, in historia oppido necessariis, nosse avert, Scaligeri, Petavii, Calvisii, Thomæ Lydiati & aliorum scripta Chronologica evolvat; quorum sententias inter se dissidentes hic componere, nostri instituti non est. Inter compendia, *Petavii Rationarium Temporum*, & *D. Ægid. Strauchii Breviarium Chronologicum* legi merentur, quæ characteres & canones temporum, cum in sacra, tum profana historia cognitu utiles, abunde explicant.

CAP.

CAP. IV.

De Geographiæ in historia
usu.

§. 1.

Geographiæ usum in historia requirit rerum gestarum circumstantia: nam de quavis re, vel primum, *ubi gesta sit*, quæri solet. Hinc Cicero l. 2. de Orat. in historia regionum descriptionem consideremus ait. Imo *Aristoteles I. Rhetor.* lectionem Geographorum ad τὴν νομοθετικὴν, ad legum ferendarum peritiam, valde conducere affirmat. Quia illi leges gentium & mores annotare solent, quod *Strabo* imprimis fecit.

§. 2.

Geographia autem globum terræqueum describit, in quo res hominum olim gestæ sunt, & adhuc geruntur hodie. Igitur partium orbis, & in hoc regionum, insularum & marium delineatio perlustranda est in chartis, quæ

F

Geo-

Geographicæ appellantur: ut, ubi urbes & regna condita, qui illorum fines, quæ vicinæ gentes, quæ bella hic aut ibi gesta, rectius nosci queat.

§. 3.

Sed ut historia in antiquam, mediam, & novam distingvi solet; ita & *Geographia* vel *antiqua*, vel *media*, vel *nova* est. Antiqua & nova a viris doctis sat exulta atque chartis illustrata fuit. *Media* vero propter literarum barbariem, per gentium barbararum bella invecam, neglecta hactenus, magis excoli desiderat.

§. 4.

Antiquam *Strabo*, *Ptolomeus*, *Pomponius Mela*, *Plinius in Hist. Naturali*, *C. Julius Solinus in Polyhistore*, præcipue illustrarunt. Quibus ex recentioribus *G. Hornium in Geograph. Antiqua*, *Salmasium in Exercit. Plin. Samuelem Bochartum in Phaleg*, & *Christianum Adrichomium in Theatro Terra S. jungas*, qui historiae sacrae vel Judaicae cogn-

gnoscendæ præcipue inservit. Merentur etiam *Periplus Scylacis Caryandensis* cum translatione & castigationibus *Isaaci Vossii*, *Stephanus de Urbibus* cum *Thoma de Pinedo Lusitani observationibus*, & *Pausanias in Descriptione Græciæ* evolvi.

S. 5.

In nova vel recentiori *Geographia* multi, tum qui in compendio, tum qui in systemate orbem descripserunt, nominari possent. Sed tironi, vel *Claveri*, *Bertii*, vel *Abrab. Gælnizii* & *Clar. Christ. Cellarii nostri compendia Geographica* jam scholis nota, sufficere possunt, chartis simul in eorum lectione Geographicis adhibitis. Systematum Geographicorum recentes scriptores, inprimis qui Hydrographiam illustrarunt, *celeberrimus Becmannus in Hist. Orbis Terrarum Geographica & civili* recensuit, quos inde repetere, jam supersedemus.

CAP. V.
De Vſu doctrinæ Genealo-
gicæ in Historia.

§. 1.

NOtitia *Genealogia*, quæ persona-
rum & familiarum illustrium de-
lineationem continet, ideo in historia
utilitatem præstat haut contemnendâ;
quia in ea subinde quæri solet; *quis ege-
rit? unde satus, aut qua gente & domo
prognatus?* itaque tum in antiquæ, tum
recentis maxime historiæ lectione, ge-
nealogica peritia requiritur.

§. 2.

Hinc in sacra, & quidem Mosaica
historia antiquissima, magna accuratio-
ne, Patrum antediluvianorum & post-
diluvianorum stemmata annotata legi-
mus: ita, ut si absque illa foret, generis
humani propagationem cum ignarissi-
mis sciremus. Mosis divini scriptoris
exemplo deinde Judæi excitati, genea-
logias ad servandam familiarum me-
morianam

moriam contexere cœperunt. Quas in
 templi Hierosolymitani archivis, ma-
 joris fidei & securitatis causa, depofue-
 runt. Esdras etiam ipse familias claras
 Judæorum follicite in libro Nehemiæ
 confignavit. Sed Herodes, Antipatris
 filius, qui cum effet gente Idumæus, fa-
 milia minus illuftri ortus; ne obscuri-
 tas natalium objiceretur, omnia illu-
 ftrium familiarum monumenta igne
 confumfit. V. *Seldenum de Success. Pon-
 tif. Ebr. I. 2. c. 3.* Quamquam alii ea ab-
 rogaffe illum ferunt, ut liberum sibi fo-
 ret, quem vellet cunqve ad summum
 sacerdotium evehere. Nam ut *Josephus*
l. 1. adversus Apionem, & l. XII. Antiqu.
c. 8. memorat, oportebat talem matre
 Ebræa natum esse. Verum cum postea
 Judæi domestica documenta familia-
 rum, quæ suspectæ erant fidei, follicite
 asservarent, ac tempore S. Pauli Apo-
 stoli de iis inter se contenderent, ipse
 in *1. Epistola ad Timotheum c. I. 4.* stu-
 dium hoc, ceu Christianis inutile, re-
 prendit.

§. 3.

Græcos & Romanos, non minori cura in scrutandis familiarum celebriū originibus fuisse, cum ex *Pausania in Corinthiacis*, & *Suida*, *Pollione*, (qui genealogiam eorum, qui bello ad Trojam interfuere, descripsit) tum ex *Varrone*, qui de familiis Romanorum egit, eruditis ignotum esse nequit. Hanc superiori ævo velut æmulatus *Richardus Steinius*, L. Baro Schwarzenavius, Romanarum familiarum antiquarum illustrium stemmata, in tabulis breviter recensuit.

§. 4.

Cum seculo abhinc proximo historiarum studium, ex profunda barbarie, perruptis quasi monasteriorum claustris, in lucem emerisset; studium quoque genealogicum, laudabili industria excoli a Germanis præcipue coeptum est. Nam *Reinerus Reineccius* non tantum in *historia Julia*, antiquorum Regum ac heroum stirpes in historia veteri

ri memoratas recensuit; sed *Hieronymus Henninges, Lunaburgensis*, vastum opus genealogicum de illustribus in Europa familiis, quæ adhuc florent, composuit. Eidem studio incubuerunt *Wolfgangus Lazius, Albizius, Reusnerus, Bucelinus, Nicolaus Rittershusius, Dav. Blondellus, de Genealogia Francica contra Joh. Jac. Chiffletium, & alii viri clarissimi.*

S. 5.

Inter hos, *Rittershusii tabula genealogica*, cum *Exegeſi* post obitum ejus publicata, laude sua & utilitate defraudandæ non sunt. Quibus non ita pridem *Spicilegium* Tubingæ editum accessit. Sed cum unius viri non sit, omnia, quæ ad hanc doctrinam pertinent, absolvere; alii viri laudatissimi huic operæ manum etiam admoverunt suam. Non prolixè venerandi soceri mei *D. Speneri opera genealogica*, quæ multorum illustrium etiam virorum manibus teruntur, passimque allegantur,

tur, memorabo; non possum non tamen historiae Germanicae cupidus, ejusdem *Syllogen Genealogico-historicam*, cum quatuordecim Tabulis genealogicis auctoris anonymi de praecipuis familiis hodiernorum Principum Imperii, Tubingae, impensis Joh. Georg. Cottae impressis commendare; quippe quibus non nuda schemata stirpium exhibentur, sed observationes simul historicae adjiciuntur. Ad hunc modum nuper nobilissimus vir, *Dn. Jacobus Wilhelmus in Hoff*, *Excellentium Familiarum in Gallia & Regum Pariumque Magnae Britanniae* Historiam Genealogicam adornavi atque publicavit.

§. 6.

In historiae Byzantinae lectione, quoad genealogiam, usum habet *Caroli du Fresne Cangei Historia Byzantina*, duplici commentario illustrata, in quorum priori, familiae ac stemmata imperatorum Constantinopolitanorum, cum eorundem Augustorum numismatibus

tibus & aliquot iconibus exhibentur; fol. 359. Osmannidarum, seu Ottomanorum stemma usque ad Sultanum Muhammed Cham IV. nuper ob infelices clades de folio dejectum, in locum ejus fratre adhuc superstite evecto. Quem, ut Deus prosternat, & Augustissimi Imperatoris Leopoldi arma contra illum expedita, usque & usque felicitia esse jubeat, ex animo precamur.

CAP. VI.

De Vsu philosophiæ civilis
in Lectione Historica.

§. I.

CVM *Philosophiam civilem* in historia lectione requirimus, duo de vocabulorum hic usurpatorum usu prænotanda veniunt: Nempe sermonem hic nobis *primum* esse non de compendiis historicis vulgaribus, in quibus tantum steriles rerum gestarum indices habentur; sed de historia prudenter scripta, quam noviori vocabulo

F 5

pragm-

pragmaticam appellant. Deinde Philosophiæ civilis nomine, scientiam juris naturæ & gentium intelligimus, quam Cicero præstabilem vocans, consistere ait, in fœderibus, pactionibus, conditionibus populorum, Regum, nationum, deniqve belli jure & pacis. Cujus juris principia ex sola Philosophia morali, quæ vulgo Ethica & Politica audit, peti debere, notissimum est.

§. 2.

Causa nostræ assertionis ex verbis jam recitatis constare potest. Nam quid aliud in historia civili describitur, quam belli & pacis negotia, de quibus nemo judicare sine civilis Philosophiæ ope potest? Hinc *Grotius in Epist. ad Maurerium citata*, cum eandem scientiam commendasset, subdit: His ergo disciplinis imbutus bene animus, mirum, quos deinde ex historiarum lectione fructus sit consequuturus. Cognitis enim præceptis, atque ipso genere quæstionum communibus; facillimum est,
 exem-

exempla suis sedibus collocare, sive ad hoc memoria sufficiat, seu brevis annotationis subsidium desideret.

S. 3.

Atque hoc volunt autores, qui ex historia civilem prudentiam vel comparari vel roborari posse affirmant. Nempe, vel exempla singularia, quæ in illa occurrunt varia, vel axiomata aliquot suppeditant politica, vel regulas politicas mirificè illustrant. Id quod *Isaacus Casaubonus* in præfat. ad *Polybium & H. Conringius libr. de Prud. civili cap. 7.* declarant. Exempla actionum, quæ in historia occurrunt, nos vel de veritate, vel de profunditate dogmatum civilium admonent, erudiuntque. Hinc *Tacitus IV. Annal. c. 33.* *Pauci prudentia, honesta à deterioribus, utilia à noxiis discernunt; plures aliorum eventis docentur.* Et *Seneca controvers. IV. 25.* dicente: *Facilius, quid imitandum & quid vitandum sit, docemur exemplo.* Exem-

pla autem pariunt experientiam, politico certe necessariam.

§. 4.

Pars politicæ doctrinæ non postrema est *de utili*, seu, *quod expedit reipublica*. Quod historia exemplis facilius, quam suis Politicus regulis, ostendit. Nam illis circumstantiæ & consilii rationes simul exponuntur, quæ in regulis politicis omittuntur, quia universales sunt. Historia τὰς ἀπορίας, seu prætextus negotiorum, ab αἰτίαις seu veris causis, quæ ut plurimum tegi solent, discernere docet. confer *Polybium libr. III.* duobus exemplis rem hanc illustrantem.

§. 5.

Vnde colligas, non esse imperitorum adolescentum, historiam cum fructu in vitâ civili legere. Opus enim iudicio, philosophia civili subactò, quod in paucis admodum adolescentibus reperias; licet vulgaris philosophiæ moralis præcepta recitare norint. Pertinet etiam
huc

huc examen politicum, ut, cum historiam alicujus reipublicæ legeris, statum ejus, leges, vires, mores & genium æstimare noris. Vbi sane practico judicio opus est, ut ad rationes politicas omnia exigantur, verusque adeo historię fructus percipiatur. Exemplum in Re- publ. Romana memorabile suppeditat *Tacitus Annal. lib. 1. c. 11. & IV. c. 33.* Quod nemo, nisi civili prudentia imbutus, rectè intelliget.

CAP. VII.

De Ordine in Lectione Historię servando.

§. I.

AD partes historię speciales descendendum est. Ubi *prima* pars sit historia Ebræorum, ab Orbe condito, usque ad excidium Hierosolymitanum, quam *Sulpitius Severus* breviter exhibet. *Alter*a Assyriorum, Medorum, Persarum & Græcorum: ubi *Justini Epitome*

ex Trogo Pömpejo collecta maxime proderit. *Tertia* pars historia Romana erit, quam ex *Floro* secundum quatuor ætates reipubl. Romanæ, & *Aurelio Victore* discere licet. Inde progrediendum ad alios, qui res Cæsarum usque ad finem imperii Romani, h. e. ad Augustulum Momyllum plenius descripsere. Hinc *Quarta* pars sequitur, quæ divisum imperium, h. e. orientale a Constantino M. ad captam Constantinopolin; & occidentale, tum ante Carolum M. tum post ejus ætatem describit. Ubi *Chronicon Carionis* à Melancthone & Peucero auctum legisse tironi sufficit. Historiam vero Constantinopolitanam Turcicam, *Besoldus* tradidit in compendio. Byzantinæ Historiæ scriptores evolvere non est tironis, sed viri jam in his literis exercitati & otio abundantis.

§. 2.

Hinc ad historiam patriæ, & res, quæ avorum & patrum nostrorum tempore
con-

contigere, pergendum est. Ubi de historia Germanica veteri primum, *Cluverii Germaniam Antiquam*, *Rhenani* libros de reb. German. *Eginhardum* de Carolo M. *Chronicon Spirense Lehmanni*, *Aventini Annales Bøjorum*, cum *Mutii*, *Irenici* & *Velferi* operibus historicis, nec non, quod conversionem rerum superioris ævi attinet, *Sleidani* commentarios inprimis consulere oportet. Majoris historiæ Germanicæ Scriptores, quos *Pistorius*, *Freherus*, *Urfstius*, *Goldastus*, *Reuberus*, *Schardius*, & *Meibomius* collegerunt, perlustrare professam viri eruditi operam exposcit. Deinde ad aliarum gentium historias veniendum est; ita, ut in quavis gente unus aliquis eligatur: ut in Gothicis, *Jornandes*; in Longobardicis *Paulus Diaconus*; in Slavicis, *Helmoldus*; in Saxonis & Vandalicis, *Cranzius*; in Danicis *Saxo Grammaticus* vel *Pontannus*; in Francicis, *Paulus Æmilius*, vel qui inter recentissimos est, *Bussierus*;

in

in Hispanicis *Mariana*; in Hungaricis *Bonfinius*; in Bohemicis *Dubravius*; in Scoticis *Buchananus*; in Anglicis *Cambdenus*; in Austriacis *Lazius*; in Bojoaricis *Aventinus*; in Polonicis *Cromerus*; in Misnicis *Fabricius* & *Albinus*; in Belgicis *Meierus* & *Grotius*; atque ita in aliis. Multa etiam Chronica particularia tum veterum, tum recentiorum scriptorum excusa prostant, quibus particularis gentis aut urbis historia describitur. Qui itaque plenam gentis alicujus historiam noscere avert, plures consulere scriptores necessum habet. Conferre hic licebit *Marquardi Freberi directorium* in omnes fere, quos superstites habemus, chronologos, Annalium scriptores & historicos potissimum Romani Germanicique imperii, quod *Dn. Rachelius sua introduct. ad jus Publ. pag. 113. seqq.* inseruit. Plures indicat *Joh. Bodinus Meth. Hist. c. X.* quem catalogum historicorum *Philippus Glaserus* in *Syngrammate Historie Theo-*

Theoret. part. V. recognovit & complurium scriptorū accessione locupletavit.

S. 3.

In *historia Ecclesiastica*, quæ civili plane innexa est, ut in tractatione divelli nequeat, incipiendum a rebus Ebræorum V. Tto perscriptis, quas *Sulpicius Severus* compendio constrinxit. Inde vita Christi & Apostolorum ex N. Tto & Actis Apostolicis cognoscenda, quam idem *Sulpicius Severus* summatim comprehendit, qui res Ecclesiæ ad seculum a Christo nato IVtum perduxit. Cui addi potest *D. Pappi*, & *Gothana Historia Ecclesiastica*. Pleniorem ejus notitiam suppeditabunt, qui hanc partem historiarum pene perficiunt, *Josephus in Antiquitatibus suis*, & ex Christianis, florente jam Ecclesia, *Eusebius Pamphili*, *Socrates*, *Theodoretus*, *Sozomenus Salaminus*, *Evagrius*, *Theophylactus Simocatta*, *Nicephorus* & alii, quos *Degoreus Whear*, in *Meth. legendi Hist. Sect. XXXII. seqq.* adducit. Plures in *Collegio nostro Hist. Eccle-*

Ecclesiast. alio tempore, juxta seculorum seriem indicavimus.

§. 4.

Post comparatam veteris historiae notitiam, superioris & jam decurrentis ævi scriptores evolvendi sunt. Quid enim turpius literato, nescire, quæ vulgo in triviis cognita sunt, & in conviviis ac circulis narrari solent. Præsertim cum his duobus seculis, tanta rerum, quæ ad religionem & rempublicam pertinent, conversio facta sit, quanta inde a Constantini M. temporibus facta haud fuerat. Hæc vero partim ex compendiis & Chronologiis, ut sunt *Calvisii*, *Petavii*, *Boxhornii*; partim vero fusius & plenius, e *Sleidano*, *Thuano* & *Pufendorfio* discere licebit.

§. 5.

Cum historia Romana in omnibus scholis præcipue tractari solet, non abs re fuerit hic *Caroli Sigonii ordinem Historia Romanae*, quem designat, ut a quoque

que scriptore per temporum seriem petenda est, annectere.

(I.) Qui res ante Reges in Italia & sub Regibus Romæ gestas, per annos 244. scripsere:

Dionysius Halicarnassens libr. 4.

T. Livius l. 1.

L. Florus l. 1.

P. Vellejus Paterculus l. 1.

Flavius Eutropius l. 1.

Plutarchus, in Romuli, Numæ, & Poplicolæ vitis.

Plinius de viris illustribus.

Paulus Orosius l. 1.

Joh. Zonaras tom. 2.

Solinus c. 1. & 2. Polyhistoris.

(II.) Ab exactis Regibus ad Leges XII. Tabb. 58. annis, quæ conscribi cœptæ sunt A. U. C. 303.

Dionysius l. 5. 6. 7. 8. 9. & 10.

T. Livius l. 2.

L. Florus l. 1.

Eutropius l. 1.

Plutarchus in Pyrrhi, Marcelli & Fabii Maximi vitis.

Pli-

Plinius de viris illustribus.

P. Orosius l. 2.

Sextus Rufus.

Jo. Zonaras tom. 1.

Diodorus Siculus nonnihil libris 11. & 12.

(III.) A XII. Tab. ad bellum Tarentinum & Regis Pyrrhi, qui A. U. C. 474. in Italiam venit, annis 171.

Dionysius pauca libris 10. & 11.

T. Livius a libro 4. ad 10.

Epitome Livii l. 11. & 12.

Florus l. 1.

Eutropius l. 1. & 2.

Plutarchus in Camilli vita.

Plinius de viris illustribus.

P. Orosius l. 2. & 3.

Sex. Rufus.

Jo. Zonaras tom. 2.

(IV.) A Pyrrho ad primum bellum Punicum, quod coeptum est A. U. C. 435. annis 62.

Polybius l. 1. & 2.

Epitome a libr. 1. ad 20.

Florus l. 1. & 2.

Plu-

Plutarchus in Camilli vita.

Plinius de viris illustribus.

Paulus Orosius l. 2. & 3.

Sex. Rufus.

Jo. Zonaras, tom. 2.

(V.) A Pyrrho ad secundum bellum
Punicum, quod coeptum est
A. U. C. 535. annis 62.

Polybius l. 1. & 2.

Epitome a libr. 13. ad 20.

Florus l. 2.

Eutropius l. 2.

*Plutarchus in Pyrrhi, Marcelli & Fabii
vitis.*

Plinius de viris illustr.

P. Orosius l. 4.

Sex. Rufus.

J. Zonaras tom. 2.

(VI.) A Bello Punico secundo usque
ad tertium, quod fuit A. U. C. 605.
annis 70.

Livius a libr. 20. ad 40.

*Polybius libr. 3. 4. 5. 6. & fragmentis reli-
quorum.*

Eutro-

Eutropius l. 2. 3. 4.

Silius Italicus l. 8.

*Plutarchus in Fabii, Marcelli, Catonis
Majoris, P. Æmilii & Flaminiis vitis.*

Plinius de viris illustr.

Æmilius Probus in Annibalis vita.

Appianus in Syriac.

Paterculus l. 1.

P. Orosius l. 4.

Sex. Rufus.

Jo. Zonaras t. 2.

(VII.) A bello Punico tertio ad Cæsarem dictatorem, qui fuit A. U. C. 706. annis 100.

Florus l. 2. & 3.

Appianus in Lybico, Iberico, Mithridatico, & 1. & 2. bellorum civilium.

Eutropius l. 4. 5. & 6.

Plutarchus in Marii, Sertorii, Pompeji, Luculli, Crassi, Cæsaris, Ciceronis, Catonis, M. Antonii & Bruti vitis.

Dio l. 37. 38. 39. 40.

Svetonius in Cæsaris vita.

Lucanus.

Cæsaris

Cæsaris commentarii.

Paterculus l. 1. & 2.

Plinius de viris illustribus.

P. Orosius l. 4. 5. 6.

Jo. Zonaras tom. 2.

(VIII.) A Cæsare dictatore ad obitum Augusti, qui fuit A.U.C. 761. annis 62.

Dio, a libr. 40. ad 56.

Svetonius in Cæsaris & Augusti vitis.

Appianus l. 2. 3. 4. 5. bellor. civilium & in Parthico.

Vellejus Paterculus l. 2.

Cæsaris Commentarii de B. civili cum Hirtio.

Florus l. 3. 4.

Plutarchus in Cæsaris, Ciceronis, Antonii, Bruti & Catonis vitis.

Eutropius l. 6. & 7.

Cornelius Nepos in Attici vita.

Tacitus initio libr. 1. Ann.

P. Orosius l. 1.

Sex. Rufus.

Sex. Aurelius Victor.

Zona-

Zonaras tom. 2.

Zosimus historiar. l. 1.

Josephus libr. Antiq. 14. 15. 16. 17.

(IX.) Ab obitu Augusti ad Domitiani
necem, qui fuit A. U. C. 849. an-
nis 82.

Dio, libr. 57. & 58.

Jo. Xiphilinus in Epitome Dionis.

Tacitus.

Svetonius in reliquis X. imp. vitis.

Eutropius l. 7.

Sex. Aurelius Victor.

Sex. Rufus.

Zosimus l. 1.

P. Orosius l. 7.

Zonaras tom. 2.

*Josephus libr. 17. 18. Antiquit. & libr. 7.
de bello judaico.*

(X.) A Nervæ principatu ad Constan-
tini M. imperium, quod fuit A. U.
C. 1058. annis 210.

Eutropius l. 8. & 9.

S. Aurelius Victor,

Sex. Rufus,

Xiphi-

Xiphilinus in Epitome Dionis.

P. Orosius l. 2.

L. Ælius Spartianus.

Julius Capitolinus.

L. Ælius Lampridius.

Herodianus Alexandrinus.

Vulcatius Gallicanus.

Trebellius Pollio.

Flavius Vopiscus.

(XI.) A Constantino M. ad Justiniani
imper. obitum, qui fuit A. Chr. 459.

A. U. C. 1317. annis 261.

Eutropius l. 20.

Eusebius Cesariensis in vita Constant. M.

l. 4.

P. Orosius l. 7.

Sex. Aurelius Victor.

Sex. Rufus.

Ammiani Marcellini libri posteriores 18.

Zosimus, a libr. 2. ad 6.

Paulus Diaconus ab 11. ad 28.

Socrates in Hist. Eccles. libr. 6.

Evagrius Scholasticus in Hist. Eccl. l. 6.

Historia Tripartita.

G

For.

Jornandes Gothus in chronicis.

S. Hieronymi chronica Eusebio adjecta.

Prosper in chronicis.

Procopius l. 7.

Agathius Scholaſticus l. 5.

Anaſtaſius S. R. E. bibliothecarius in vitis

Pontificum R. & Hiſt. Eccleſ.

Theophanes Iſaurus.

Nicephorus Caliſtus in Hiſt. Eccleſiaſt.

(XII.) A Juſtiniano Imp. deinceps.

Evagrius Scholaſticus.

P. Diaconus.

Beda Anglus.

Anaſtaſius Bibliothec. in vitis R. Pontif.

& hiſtor. Eccleſ.

Zonaras tom. 3.

** Hiſt. junge ipſius Caroli Sigonii Hiſtoriarum de Regno Italiae libr. XV.*

Accuratiorem ordinem hiſtoriae, quae ad Romam, Romanumque imperium pertinent, legendae, *Petrus Angelius Bargaus*, peculiari libello deſignavit, quem ex bibliotheca *Johannis Antonide van der Linden*, Medicinae apud Batavos

Pro-

professoris, editor *Dissertationum de studiis instituendis*, Amstelodami apud Ludovicum Elzevirium anno 1645. impressarum, pag. 609. seqq. publicavit. Nam in partiendis temporibus quavisque discendis, tanquam in membra & frustra quædam, autoribus Romanis, ad superstitionem usque diligens & accuratus fuit.

CAP. VIII.

De Usu Historiæ.

§. I.

ET hæc de *Ordine*. jam de *Vsu Historiæ* pauca annotabimus. *Primum* Ecclesiasticæ historiæ bonum est, quod speculum sit divinæ providentiæ, qua Ecclesiam non tantum plantavit, sed & propagavit & adversus tyrannorum ac hæreticorum molitiones conservavit. Id quod Christianum in Evangelii veritate mire confirmat. Hic *Augustinus* in *libr. de Civit. DEI, & P. Orosius*, in *hist. evolvi merentur. Deinde*

de Evangelicæ doctrinæ propagatio, defensio, impugnatio per hæreticos, origo hæresium & rituum variorum, eorumque causæ, conciliorum canones & decreta cognoscuntur: Item Ecclesiæ antiqvæ gubernatio, disciplina, ejus mutatio, Papatus Romani origo, ut adoleverit, ut incrementa sumens ad fastigium pervenerit, tandemque decreverit. In hac parte *Centuriatores Mägdeburgici* operam utilem insumserunt. *Qvos Baronius* in *Annalibus* suis, magno, sed vano molimine refellere ausus est. v. *Is. Casauboni Exercit. Anti-Baronian. præfat.* Præterea ad doctrinam Evangelicam stabiliendam multa suggerit argumenta, si Patres primorum, (inprimis tertii, quarti & quinti) seculorum a Christo nato, evolvantur. Inde enim videre licet, quid in controversiis religionis doctiores & meliores senserint: Item, quid in conciliis & synodis diversis actum aut decretum fuerit.

Qvin

Quin ad vitæ sanctitatem & constantiæ laudem, veterum Christianorum mores sancti, martyrumque exempla in historia memorata pios excitare atque confirmare possunt. Hunc usum in gratiam studiosæ juventutis *D. Christianus Matthias*, in *Theatro Historico-Theoretico-Practico*, diligenter annotavit.

§. 2.

Deinde *Historia civilis* usus, cum in politica, tum Christiana vita elucet. Etenim illa dum gentium origines & regnorum conversiones & fata enarrat, simul providentiam Dei, sine qua hæc non eveniunt, pandit. Quoties enim Deo visum est, imperia de gente in gentem transferre, excitavit vel Cyprium aliquem, vel Alexandrum M. vel Cæsarem, vel Carolum M. Quoties tyrannos punire voluit, illud Claudiani confirmatum est:

- . - - Tolluntur in altum,
Vt lapsu graviore ruant.

G 3

Imo

Imo, si utcumque diu etiam floruerunt improbi; postea tamen poenae tarditas pensata magnitudine, liberos ac nepotes involvit. Quam varia & multiplex historiae utilitas sit in politica prudentia colligenda, augenda, multum ante nos probarunt. Nam in rebus dubiis consilia, in adversis constantiam, in prosperis animi moderationem docet, vid. *Is. Casauboni praefationem illustrem in Polybium*. Imprimis vero historia Romana magnum in studio juris Romani usum praestat. Id, quod omnes, qui in Pandectas commentarios confecerunt, fatebuntur. Quibus illustrandis *Antiquitates Rom. Rosini cum Demsteri Annotation. l. VII. IIX. IX.* inserviunt.

S. 3.

Notandum tamen *aliium usum* ex historia quaerere *philologum*; alium *politicum*. Hic, cum prudentiam civilem sibi proponat, causas & consilia rerum gestarum attendit, & in modo etiam,

iam, quo negotia gesta sunt, omnia
 minuatim considerat, ut prudentiæ re-
 gulas inde exstruat vitæ utiles; Ille ve-
 rò (Philologus) partim dictionem,
 partim mores gentium, partim even-
 tus rerum annotat, quod ipsi satis est.
 Heic laudati *Wheari* libelli citati *pars*
tertia, de usu historicae lectionis, consu-
 li potest; vel qui illo in historia Roma-
 na versatior est, *J. Lipsius*, in Episto-
 la ad *Nicolaum Hacqvevillum*, de *rati-*
one legendi historiam, quam hic infere-
 re non abs re fuerit. Ita vero ha-
 bet:

(*v. Lips. Epistol. select. cent. tert. misc.*
epist. 61. Antwerp. edit. p. 62. seqq.)

Ad Historiam cum dare te cœpisti,
 fateris hæere in prima via & confusio-
 ne Rerum aut Temporum, ignorantia
 eorum, quæ & quando legenda, aut eli-
 genda sint, pedem figere; Imo tædio,
 aut desperatione pæne referre. Non
 fiat, mi Hacqvevilli; opem imploras,
 pro copia mea dabo: & si non plene

ductor (Occupatio & valetudo nunc abnuunt;) tamen director ero, & digitum intendam, quo, & qua contendas.

Historia nobis proposita: quæ & cuiusmodi? nam variat: & summa ejus divisio est, *Mythistoria* & *Historia*. Illa, quæ fabulas vero mixtas; *ista* quæ purum & merum verum habet. In illa poetæ sunt, & id genus: qui oblectamenta auribus animisque quarunt, & florida ista veste ornant & augment corpus hoc veritatis, veteres Poetæ, & rex eorum Homerus, pulchre & sæpe utiliter fecerunt: cum arcanos sensus aut altiora dogmata, hoc quasi velo obnubunt & tegunt. Sed hanc partem mittamus, non nunc adeundam: *altera est vera Historia*: quam licet, bifariam partiare. Est *Naturalis*, est *Narrativa*: sit venia sic loquenti, plane, si non pure. *Ill*a est, quæ Naturæ faciem & facta revelat; id est rerum, stirpium, animalium ingenia, proprietates,

tates, vires tradit. Aristoteles, Theophrastus, Ælianus, Plinius fecere: & plures, quos ævum nobis subduxit.

Narrativam dico, quæ res gestas actionesque prodit, sacras sive profanas. Ideoque a duplici hac materie, iterum duplex, *Divina & Humana*. *Illæ*, quæ Religionem, aut quod adhæret, tangit: *hæc*, quæ res plurimum actionesque humanas. Iterumque ea duplex, *Privata & Publica*. Nam aut singulorum res, vitam, virtutes, vitia recenset: & *Privata* est; Aut quæ publice, plurimum usui aut noxæ, sunt gesta: & *Publicam* appello.

Omnes utiles. Proprie tamen & distincte, *Naturalis* scientiam, *Divina* religionem, *Humana* prudentiam, omnes delectationem habent. Ad quas autem Te voco? Velim ad omnes ire, sed in tempore.

Naturalem nunc seponamus: *Narrativam* ingero, quam vulgò & peculiariter

ariter Historiam etiam appellamus. Ad hanc priusquam venias, duo præmittenda sunt, *Geographia* & *Chronologia*. Illa, ut locorum, regionum, urbium notitiam aliquam concilies; hæc, ut temporum, quibus quæque res gestæ. Sed communem duntaxat, & non illam exactam notitiam exigo: satis sit, mundi partes situsque distingvere; provincias, & in iis flumina, montes, oppida clariora novisse. In temporibus etiam seriem eorum & ordinem tenere, & velut terminis quibusdam finire Imperia, bella, eventus. Velim equidem, & tacitus sæpe opto, imo ipse mediator, esse; qui breviter & compendio, & quod caput est, iudicio, ab Orbe condito velut fastos concinnet; nec aliud quam annos, & præcipua rerum, notet ac libet. Qui hætenus fecere, aut confundunt nimis, aut diffundunt: & nec notabilia, aut laudabilia tamen maxime excerpunt. Sed hoc dum fiat, potes Eusebio uti, & novellis quibus-

busdam, qui heri & nuper prodierunt. Atque ista cum paravimus, age ad ipsam jam Historiam: & quam præmittimus? pietas velut *Divinam*. Facilis ea est, nec diu tenebit. *Judaica* vetus est, e libris Sacris, Josepho, & ejus interprete Hegesippo petenda: nostra hæc nova, id est *Christiana*, olim ex Eusebio, Sozomeno, pluribus; nunc ex uno Cæsare Baronio adfatim hauritur: & quid in diligentia viri tanta deest? Imo ut supersit, vereor: iis utique, qui ex professo Theologos non agunt, & sufficit universæ initia, progressum, dissidia, capita & antistites Religionis nostræ scire. Non abnuo: compendium bonum exactissimi illius laboris sit, non sit fortasse bono auctoris. Est & *Miscella* religionis Historia: ut Mahumetanæ, quæ magnam orbis partem, a multis jam seculis, obtinet; ut Sinensium, Indorum, & qui alii vanam & simulacris servam eam habent. Hæc quoque carptim, quis

neget viro politico & experiēti libanda esse? Sed, ut dixi, carptim. *Humana* superest; illa præcipua, quo te voco. Præter prudentiam, & rerum peritiam,

Hæc tibi virtutum stimulos, hæc semina laudum,

Hæc exempla dabit;

alibi uberius laudata, & laudanda, nunc præcunda. Duplicem eam feci, *Privatam, & Publicam*. Ab utra ordiemur? A publica ego censeo: & hæc, ordinis doctrinæque causa, quadruplex iterum esto. Valde, inqvies, dididis. Fateor; nec animi, vel argutiarum causa: sed quia usu didici, nihil ad methodum, id est viam rationemque docendi vel discendi, aptius & efficacius esse. Itaque Socratem sequor, divisioni amicum: & cum illo, divinum virum habeo, qui commode & opportune utetur. Sed ad rem; quadruplex hæc Historia: *Orientalis, Græca, Romana, Barbara*.

Prima,

Prima, quæ primi aut prisci orbis res habet: cum nostra hæc omnia inculta, aut infrequentia & certe obscura & ignota. Itaque in Judæis, Ægyptiis, Æthiopicibus, Syris, Persis, reliqua Asia, res fere & nobiliores eventus tunc sistunt: aut si quid admixtum, leve est, nec scripture aut lectione divellendum. Hanc primo nosci svadendam: & peti a Justino breviter: uberius deinde ab Herodoto, Diodoro Siculo, & si qui Græcorum eam suis miscent. Quædam enim Polybius, Plutarchus, Zonaras, alii suggerent, huc apponenda. Sed Diodorum ego laudo & approbo: utinam plenum; &, ut scripsit, absolutum.

Alter est, *Græca*; in qua Spartanorum, Atheniensium, Thebanorum, & præcipue Macedonum res sunt: quos huc traho, & includo. Præter jam dictos dabunt Thucydides, Plutarchus, Arrianus, & Q. Curtius e Latinis: Per partes colligenda est; nam qui totam

ram & ordine scripserit, totus ad nos non venit.

Tertia, Romana est: in qua ubertim rerum & eventuum, eorumque insignium, &, quæ plures Scriptores illustrarunt. O magnum, o pulchrum Imperium! & addo, diuturnum. Ideoque non mirum, si viris factisque brevibus illa & fugacia Græcorum superavit. Græci præceptis valent (ait quispiam) Romani exemplis. Et hercule, ita est. Non fuit gens, puto non erit, quæ plura vel in militia, vel in pace, laudis & virtutis suppeditabit. Itaque ad hanc, mihi adolescens, ad hanc segetem veni, manipulos frugum collige, & in usum tuum reconde. Sed ut ordine fiat, ea ipsa dividatur trifariam: in *Veterem, Mediam, Novam*. *Prima* mihi est, a regibus & urbe condita, ad Augustum: *Media*, cum immutato statu ad Principes ventum: *Nova*, cum iterum mutato, sedes ipsa principatus Byzantium est translata. In Veteri Scriptores
Græci

Græci Latiniqve sunt, sed præcipui isti: Dionysius Halicarnassæus, T. Livius, Polybius, Plutarchus, Appianus: quibus compendia adjungere liceat, *Velleji, Flori, Eutropii, Orosii, Vellejanum* laudabile fuit; sed potior pars perit: iudicio & ordine tamen scriptum, & quod exemplar pleniori Chronologiæ sit ad imitandum. Faciant huic parti *Fasti Romani* a *Carolo Sigonio* editi & producti ad *Augustum*. At in *Media*, noster *Tacitus, Svetonius, Ammianus, Spartianus* & adjuncti *Cæsarei Scriptores*: e *Græcis* autem, *Dio Cassius, Jo. Zonaras, Herodianus*, legendi: tum & compendium *P. Victoris*, itemqve *Eutropii*. Adde ad seriem temporum, imo & rerum lucem, *Onufrii Panvini Fastos*, ab *Augusto* ad *Justinianum* diligenter & industrie consignatos. Nova superest: & in ea fere *Græci* isti, *Zonaras, Zosimus, Procopius, Agathias, Nicetas Choniates, Nicephorus Gregoras, Michaël Glycas, Georgius Cedrenus*:
 etfi

etsi hic ultimus quidem, anilium sæpe
fabellarum scriptor, & veri incuriosus
vel ignarus; Judicio legatur tamen,
dabit quod juvet.

De *Romana* habes: quarta erat *Bar-
barica*: quid nisi lacinia & spoliū ab
illa veste? Nam hanc appello & intel-
ligo, cum scisso fractoque Imperio, ma-
jor pars ad Gallos, Germanos, Turcas
iuit, & alternatim hucusque mansit.
Nec enim Gothos, Hunnos, Vandalos,
Scythas, aut illam faciem huc includo;
quæ maneat in *Media* aut *Nova Roma-
na*, & iis inserta nempe legetur. Fa-
ciunt huc proprie tamen *Jornandes*,
Procopius, *Agathias*, & si qui tales.
Sed meam hanc *Barbaricam* varii scri-
psere, atque ipsi ferè barbari, & ad-
dam barbare: extantque *Germanici*,
Gallici, *Britannici* Scriptores, in unum
corpus nuper decore & utiliter condu-
cti ac vulgati. Sunt & *Anales a P. Py-
thæo* editi; & cottidie hujusce argu-
menti prodeunt, judicio eligendi.
Scri-

Scriptit & *Carolus Sigonius de Regno Italiae*, quod huc facit: & *Johann. Leonclavius, Turcica*; uterque mihi bonus & laudatus. Quid omitto? *Laonicus Chalcocondylas* se suggerit, in *Turcicis Græcisque* legendus; item *Gvilielmus Tyrius*, & alii in transmarinis sacrisque bellis.

Hem, inqvies, quanta materia, & quæ sylva? quis ingreditur sine errore & egreditur? Qui ordine insistet, qui industriam & curam adferet, jam dicenda. Ordine, inquam, inprimis opus; & ne confusa & vaga lectio sit, aut desultoria & interrupta. Hoc plerisque evenit; & velut ex eqvo in eqvum se trajiciunt, ab hoc scriptore in alium, ab isto argumento in illud: quo fructu? momentaneæ voluptatis, & ut tempus suum, imo & se, fallant. Apage tales istos, & ad *Amadeum* suum, aut si altius assurgere velint, *Heliodorum* eant. Tu ordine leges: quem ex ipsis a me dictis, etsi potes instituere;
tamen

tamen in exemplo dabo. Ecce *Romanam Veterem* legere decrevi: ordinar ab universali aliqua notitia, & Compendium *Flori*, aut *Eutropii* præmittam. Tum a capite, & ab ipso *Livio*: cui *Dionysium* adjungam, & *Polybium*, *Plutarchum*, aut *Appianum*: sed quemque in consimili argumento. Cum peregero, ad *Mediam Novamque* veniam, & constantia eadem peragrabo. Et de *Ordine* facile est, atque animi tantum decreto opus: *Cura* plus habet operæ, & in ea omnis est legentium fructus. Duo in hac specto, sive exigo: *Attentionem* & *Electiorem*. Cum legis non suspensum aut attonitum te habeat tantum novitas aut magnitudo eventuum: insiste, inquire, cui rei hoc facere possit, & eorum usum sui præbere. Mora hic aliqua inter legendum & tarditas, fateor: sed nimirum, dicto veteri; *Nulla res potest esse eadem, festinata simul & examinata: nec esse quidquam omnium, quod habeat laudem*

dem diligentia, simul & gratiam celeritatis. Tarda igitur, & quære. Cum repperisti, tum sit *Electio*: id est, ut stilum capias, & excerpas, & velut annonam in horrea quædam reponas. Ea distincta etiam sint, & jam ante libri parati, meo iudicio, quatuor; in quos, quidquid eligis, conferas, & tuto deponas. Nam memoriæ suæ qui credit tantum: quid agit? non dicam nihil, sed in breve, proficit; nec ulla ea tam vasta, capax, tenax est, quæ varia ista cum fide asservet & reddat. Trade libris: in quo labor aliquis, & iterum in legendo remora: sed, mihi crede, utilis, si quidquam in omni ratione studiorum. Libri isti *quattuor* totidem *titulos* habeant rerum, quos præcipue in Historiis notes: *Memorabilem, Ritualem, Civilem, Moralem.*

Quid *Memorabilia*? Res designo magnas, & cum admiratione aut motu legendas, sive audiendas: ut est *notabilis potentia* alicujus Regis aut populi,

Ope-

Opera, vel *Opes*, *prodigia*, & novi aut insoliti *eventus*. Uno verbo, quidquid non obvium, & magnitudine vel raritate se commendat.

Ritualia autem, quæ pertinent ad instituta ritusque veteres, sive quos in publico, sive in privato usurpabant. Alios enim istos *Orientalis*, *Græci*, *Romanique* habuerunt; & ab ea notitia, seria omnis intelligentia dependet veterum scriptorum.

At *Civilia* appello, quæ ad vitam & regimen commune faciunt, & hanc hominum jure & legibus devinctam Societatem.

Moralia denique, ea quæ privatim ad nos & vitam formandam, virtutibus amicam, vitiis alienam.

Ecce quattuor hi sunt *tituli*: quid superest? Referre in eos, quidquid ad singulos illos facit, sive *Sententiarum*, sive *exemplorum*: idque cum hac *attentionis* cura, & *judicii* item norma. Dic clarius, inquit. Nempe quisque

que liber alios & minores suos *titulos* habeat: quia natura & memoria ordine & partitione ista gaudent. Ut, ille *Memorabilium*, in ea quæ attigi: nec minus sane argumentum hoc patet latissime *Ritualium*; ac dividamus in *Sacra & Profana*. *Sacra* omnia publica: continentque *Deos*, & eorum *Nomina*, item *Cognomina*: tum *Insignia*, *Munia*, *Cultum*, & *Templa*. Amplius, *Sacerdotes*, aliosque *Ministros*: tum *Sacrificia* ipsa, *Hostias*, *Ceremonias* & *Ritus*: denique, *Verba Solennia* & formulas precationum, & quicquid illos, aut ista spectat. Nimis partiri, tenue est, & hic inutile; spernes. Jam *profana* sequuntur: atque ea duplicia, *Publica*, & *privata*. Illa, quæ communiter omnes aut plures tangunt, & publicis legibus aut Institutis continentur: ut *Magistratus*, & singulorum *Munia*, aut *Ornamenta*: ut *Senatus*, *Militia*, *Provincia*; *præfectura*, *officia*, & quidquid istis adhæret: tum

Leges,

*Leges, Judicia, & eorum ratio, Supplicia, Tormenta, Pœnæ: lætiora denique, Ludi & Spectacula; Triumphi & Festi dies. Ad Privata venio, & iis subjungo Nuptias, Funera, Balnea, Convivia, Vestes, Nummos, & quæ longum sit complecti. Minuta enim etiam intercurrunt: sed in sermone ostendendo potius, quam Scripto adumbranda. Imo adeo minuta, ut nec titulos suos grandiores quædam habeant; sed verbis signentur, & ordine isto literarum. Ac si me audis, in plerisque eo utaris: quia non ad famam aut pompam ista disponuntur, sed tui usum. Sequntur & excipiunt *Civilia*: utilissima pars iis, quos genus aut destinatio ad Rempublicam vocant. Is liber tres partes habeat, antiqua & verissima divisione: *Status Regum, Optimatum, Populi*. In quaque parte notes & eo referas, quæ *Firmandæ* sint, aut *Vertendæ*: & hæc ipsa subtilius divides, ut a me in *Politicis* factum. Utar hoc*

hoc exemplo cum fiducia: & conveniant vel qui nova adferunt, aut vetera referunt, non dabunt in Ordine & Methodo, quod fortasse anteponas. Sed unum etiam addi potest & debet: vel ut *Sententia* plures uni rei congerantur: vel ut *Exempla*. Hanc postremam partem non neglexi eqvidem, & habeo sepositam imo paratam in scriptis, & avidam exire. Sed tu, aut alius, non ideo remitte: & quisque sibi, vel firmiter, vel jucundius certe, tale aliquid struit. Postrema sunt *Moralia*: quorum duæ partes, *Virtutum* & *Vitiorum*. Velim & hæc disponi ordine literarum: sed ita, ut *Virtute* præeunte, cuique bina sua *Vitia* sint subjuncta. Traho eodem etiam non *Vitia* proprie, sed *Affectus*: & *Cupidinum* stirpes, *Spem*, *Metum*, *Gaudium*, *Dolorem* adnecto: tum etiam de *Beata Vita*, & quicquid in *Ethicis* sedem suam habet. Sed satis hæc communia in *Scripto* præivi: in *Sermone* alia: illud

Iud in fine te sedulo moneo, ut ne mole hac, quæ videtur, absterreare. Quid enim? tam varia, tam multa? inqvies. Nihil est: imo incredibile, quam cito hæc suspiciantur, & fiant, si tenor & constantia sit, & quisque dies opus suum probet, triennii res, non diu te differo: mihi si olim talis monitor, vel citius absolvissem. Cogita te in ipso flore ævi, & corpus labori, animum intentioni ferendæ esse; quid cessamus,

Dum res, & ætas, & Sororum

Fila trium patiuntur atra?

Non fac, mi Adolescens: cui ego factum consultumque tua causa volo, tum & Clarissimi V. Legati Regii: qui etsi connubio tantum tibi parens, tamen vel naturalem affectu & cura præstat. Tu agnosce, illum cole, me & bona ama. *Lovanii, III. Non. Decembr. M. DC.*

S. 4.

Historiæ naturalis usum Physici & Medici

Medici maxime deprehendunt, cum de rerum naturalium caussis & effectis agunt. *Litteraria* vero utilitas indagandis sectarum philosophicarum, artium & scientiarum quarumvis originibus & progressu elucet: ita, ut absque illa nemo de sectis philosophorum seu antiquorum seu recentium diversis recte judicare queat. Multum etiam confert ad eruditionem solidam comparandam, dum scriptores melioris notæ in quavis arte & scientia indicat. confer *Petri Lambecii Prodrom. Hist. Litterariae* & alios. Partem hujus sane eximiam *Morhofius* in toties laudato Polyhistoro exhibet. DEUS virum sospitet, ut quarum spem partium orbi erudito fecit, feliciter mox absolvat.

H

SE-